

עירוב תבשלין (1) – איך מתירים בישול ביו"ט לשבת, מתיר או מצוה?

jziring@torontotorah.com

1. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף טו עמוד ב

משנה. יום טוב שחל להיות ערב שבת לא יבשל בתחלה מיום טוב לשבת, אבל מבשל הוא ליום טוב, ואם הותר - הותר לשבת. ועושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו לשבת. בית שמאי אומרים: שני תבשילין, ובית הלל אומרים: תבשיל אחד. ושני בדג וביצה שעליו שהן שני תבשילין. אכלו או שאבד - לא יבשל עליו בתחלה, ואם שייר ממנו כל שהוא - סומך עליו לשבת.
גמרא. מנא הני מילי? - אמר שמואל: דאמר קרא זכור את יום השבת לקדשו - זכרהו מאחר שבא להשכיחו. מאי טעמא? - אמר רבא: כדי שיברור מנה יפה לשבת, ומנה יפה ליום טוב. רב אשי אמר: כדי שיאמרו: אין אופין מיום טוב לשבת, קל וחומר מיום טוב לחול. תנן: עושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו לשבת. בשלמא לרב אשי, דאמר: כדי שיאמרו אין אופין מיום טוב לשבת - היינו דמערב יום טוב - אין, ביום טוב - לא. אלא לרבא, מאי איריא מערב יום טוב? אפילו ביום טוב נמי! - אין הכי נמי, אלא גזרה שמה יפשע. ותנא מייתי לה מהכא: את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו - מכאן אמר רבי אלעזר: אין אופין אלא על האפוי, ואין מבשלין אלא על המבושל. מכאן סמכו חכמים לערובי תבשילין מן התורה.

2. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף מו עמוד ב

איתמר, האופה מיום טוב לחול, רב חסדא אמר: לוקה, רבה אמר: אינו לוקה. רב חסדא אמר: לוקה, לא אמרינן הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה. רבה אמר: אינו לוקה, אמרינן הואיל. אמר ליה רבה לרב חסדא: לדידך, דאמרת לא אמרינן הואיל - היאך אופין מיום טוב לשבת? אמר ליה: משום עירובי תבשילין. - ומשום עירובי תבשילין שרינן איסורא דאורייתא? - אמר ליה: מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביום טוב, ורבנן הוא דגזרו ביה, גזירה שמא יאמרו אופין מיום טוב אף לחול. וכיון דאצרכוה רבנן עירובי תבשילין - אית ליה היכירא

3. חידושי הריטב"א מסכת ביצה דף טו עמוד ב

גמרא מנא הני מילי. פי הא ודאי עיקר עירובי תבשילין מדרבנן הוא, דאילו מדאורייתא בלאו הכי מותר לאפות מיו"ט לשבת, דאי לא משום עירוב זה לא היה מותר, וכן פרש"י ז"ל דטעמא דמותר לאפות ולבשל בלא עירוב מן התורה למאן דאמר צרכי שבת נעשין ביום טוב נחא, ואפילו לרבה דסבר צרכי שבת אין נעשין ביום טוב הא אית ליה הואיל ומטעם הואיל שרי כדאמרינן (פסחים מ"ו ב') גבי אופה מיו"ט לחול שאינו לוקה כל היכא דאי מיקלעי ליה אורחים חזי לבו ביום, ואינו לוקה אלא כשהוא עושה בענין שלא יוכל ליהנות ממנו ביום טוב, ואי"ת והא אף על גב דאמרינן הואיל לא שרינן לאפות לכתחלה מיו"ט לחול והוא הדין מיו"ט לשבת אליבא דרבה, י"ל דהתם איסורא דרבנן הוא, וכן עיקר, ומיהו אפילו למאן דסבר דהוי איסור תורה הני מילי לחול אבל לשבת איסורא דרבנן הוא ובעירוב שרי אפילו לכתחילה.

4. משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקכו סעיף א

(ג) ועיי עירוב מבשל בתחלה - כתבו הפוסקים דהיתר העירוב הוא אף למי"ד דמלאכות שבת אין נעשין ביום טוב מדאורייתא מ"מ מהני העירוב דמ"מ אין כאן אלא איסור מד"מ דמדאורייתא אמרינן הואיל ואלו מקלעי אורחים וחזי ליה ליו"ט גופא אי"כ אין עושה איסור בזה ורק מדרבנן אסרו ובשבת שבת שהוא שעת הדחק היתרו עיי עירוב שנחשב בזה כאלו כבר התחיל להכין מעיו"ט לשבת ורק שגומר ביום טוב וכדלקמיה בהג"ה. וכתבו האחרונים דביו"ט שחל להיות בעיי"ש יזהר להקדים הכנת מאכליו לשבת בכדי שיגמר מלאכתו בעוד יום גדול דסמוך לחשיכה בזמן דלא שייך שיצטרך לו ביום טוב גופא הלא יש כאן לתא דמלאכה דאורייתא [וכן יש לזוהר בהמאכלים שמטמין לשבת שיטמין בזמן שאפשר שיתבשלו שליש בישול מבעו"י] וכתבו דמטעם זה נהגו להקדים תפלת ערבית בליל שבת כשחל סמוך ליו"ט כדי שלא יתאחר מלאכת בישולו ביום טוב עד סמוך לחשיכה. ועיין בה"ל דבשעת הדחק יש להקל ביום טוב שני שחל בעיי"ש אם נתאחר בישולו לשבת עד סמוך לשבת ואף ביום טוב ראשון אפשר דיש להקל בשעת הדחק ולכתחלה בודאי צריך לזוהר בזה ובפרט ביום טוב ראשון שהוא דאורייתא:

ביאור הלכה סימן תקכו סעיף א

[סיכום המ"ב] אכן דעת הריצב"א בעירובין מ"ח [ומה שכתבו התוס' בריש ביצה בסתמא הוא רק שיטת הריצב"א וכן בסמ"ג העתיק זה רק כדעת יחיד] דאיסור הכנה לא שייך רק בדבר חדש ולא במלאכת אפיה ובישול דהוא תיקון בעלמא ולכן מהני העירוב דאין שייך באלה איסור הכנה [ואם נימא משום מלאכה נראה דדעתו כדעת רב חסדא דמלאכת שבת נעשין ביום טוב וכן נראה גם דעת העיטור עיין שם] וכן כתב המאירי לחלק בין הכנה למלאכה אכן דעתו דאיסור מלאכה הותר רק מחמת הואיל כדעת התוס' וסמ"ג ורמב"ן הני"ל ולדעתם סמוך לחשיכה אסור וכן כתבו האחרונים המ"א וחמד משה והגר"ז וכתבו דמשום זה נוהגין להקדים להתפלל ערבית ביום טוב שחל בעיי"ש וכן נראה מא"ר בשם לבוש אמנם נמצאו גם דעת ראשונים המקילין בזה היינו הרבינו אפרים והמאור שפסקו כרב חסדא לגמרי ומלאכת שבת נעשין ביום טוב מדאורייתא ולדידהו אין חילוק בין מבעוד יום בין סמוך לחשיכה ... ועיי"כ נראה דאף דלכתחלה בודאי צריך לזהר כדעת כל הני רבותא הני"ל ושהוא בענין דאורייתא וכמ"ש האחרונים מ"מ בשעת הדחק י"ל דכדאי הם רבותינו הראשונים האלה לסמוך עליהם בענין סמוך לחשיכה וגם כי הרא"ש והטור לא העתיקו דברי התוס' לענין סמוך לחשיכה [עיין פרישה]. וגם דהשי"ס סתם דין זה דבעירוב מותר ולא חילקו כלל בזה וכ"ש ביום טוב שני שהוא דרבנן בודאי יש לסמוך להקל לעת הצורך:

5. רמב"ם הלכות יום טוב פרק ו הלכה ב

ולמה נקרא שמו עירוב, שכשם שהעירוב שעושים בחצרות ובמבואות ערב שבת משום הכר כדי שלא יעלה על דעתם שמוותר להוציא מרשות לרשות בשבת, כך זה התבטיל משום הכר וזכרון כדי שלא ידמו ויחשבו שמוותר לאפות ביום טוב מה שאינו נאכל בו ביום, ולפיכך נקרא תבטיל זה עירובי תבטילין. +/השגת הראב"ד/ לפיכך נקרא תבטיל זה עירובי תבטילין. א"א הטעם הזה לנערים כי הוא אומר כי הוא שאול מערובי חצירות כלומר זה משום היכר הוא וזה משום היכר הוא מה זה שמו עירוב אף זה שמו עירוב ואינו כן אלא שהוא מערב צרכי שבת על צרכי יום טוב לעשותם יחד. +

6. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן כ
כו. מי שאינו נצרך לעירוב תבטילין אם חייב לעשותו מכל מקום

עירוב תבטילין, אם כבר הכין כל מה שצריך לאפות ולבשל לצורך שבת, וגם שיש לו נר דלוק, ליכא מצוה לעשות עירוב תבטילין. וכן הוא כמפורש במג"א סימן תקכ"ז סק"א שכתב דמי שהוא בבהכ"נ ולא הניח ע"ת, ואם ילך לביתו להניח ע"ת יעבור זמן המנחה, יתפלל מנחה ולא יניח ע"ת, דיוכל להקנות קמחו לאחרים. ואם הוא חיוב מצווה בכל אופן, הרי יש לחייבו לילך לביתו ולעשות ע"ת מצד המצווה. אלא משמע דרק כשצריך לבשל לצורך השבת איכא חיוב מצוות ע"ת, ולא כשאינו צריך. ולכן מחדש המג"א דאף בצריך לבשל לצורך השבת נמי, אם יש לו עצה להקנות קמחו לאחרים, אינו צריך לחזור לביתו. אבל מ"מ לאחד שישאל מתחלה בערב יום טוב איך שיעשה, אם יכין הכל מעיו"ט ולא יצטרך לעשות ע"ת, אם יש לו גם נרות דלוקין, או שיעשה ע"ת ויבשל ביום טוב ערב שבת לצורך שבת, צריך וודאי לומר לו שיותר טוב שיצטרך לעשות ע"ת, כדי שלא יצא מזה קלקול.

7. מועדים וזמנים חלק ז סימן קכב

ת"ח אחד כאן פירסם בבתי הכנסת כרוז, דמי שאין לו צורך כלל בעירוב תבטילין כגון דברור אצלו שמבטילין בבית כל צרכי שבת לפני התג או לפעמים לפני סעודת היום בקדירה אחת, ואין לו צורך כלל בעירוב תבטילין, לא יברך על מצות עירוב תבטילין כיון שלבשל אינו צריך, ועל הדלקת נר לתוך הלוא להרבה פוסקים לא צריך עירוב כלל, א"כ אינו מצווה על עירוב תבטילין, ע"כ ראוי לו לחוש לברכה לבטלה — ע"כ תורה דבריו שפירסם כהוראה לרבים.

אמנם נראה דעירוב תבטילין הוא מצווה בכל אופן. שיסוד התקנה הוא מפני כבוד שבת, שיזכור את שבת כשמבשל לכבוד יום טוב, לכן מעדנם בעירוב תבטילין, וכיון שיסוד התקנה הוא ליוהר בכבוד שבת, א"כ אף שאינו אופה ביום טוב גופא, שייך תיקון עירוב תבטילין, ולאידך טעמא דעירוב תבטילין שע"כ נזכר שאין לבשל בחנם, ואפילו מיום טוב לחול, נמי שייך אפילו מבשל לפני שאוכל ליום טוב לבד, כיון שאסור לבשל במיוחד לחול ויזכור ע"י העירוב תבטילין, וא"כ יש יסוד לתיקון עירוב תבטילין, אף שאינו מבשל במיוחד לשבת וכמ"ש.

ולכן נראה לע"ד שהחכם שהורה כן בחנם פירסם ליוהר בזה, ורק מי שאורח אצל אחרים לשבת וחג, ואינו מבשל משל עצמו פטור, אבל באוכל משלו, אף שאינו צריך לבשל ביו"ט, מסדר ומברך בלי ספק שהותרה לו בכך אף שאינו צריך ושכר תיקון וברכה בידו.